

Aleksander Wiecheć*

Gniazdo „Sokoła” w Jordanowie – zarys dziejów

Streszczenie

Działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Jordanowie przypada na lata 1896–1939, wnosząc w rozwój życia społeczno-kulturalno-sportowego miasta niedoceniany współcześnie wkład. Towarzystwo to konsolidowało elity mieszczańskie w działalności społecznej i w istotny sposób oddziaływało na infrastrukturę miasteczka i okolic.

Ruch sokoli przyczyniał się do rozwoju kultury fizycznej i sportu we wszystkich warstwach społecznych Jordanowa, a w szczególności wśród młodzieży szkolnej. Ważny jest również wkład „Sokołów” jordanowskich w rozwój narciarstwa w tym rejonie Beskidów. Nie można przemilczeć pionierskiego wkładu Gniazda w rozbudowę lokalnej bazy narciarskiej, urządzenie zawodów wewnątrzklubowych skupiających najlepszych polskich zawodników, stworzenie wypożyczalni sprzętu narciarskiego, a nawet jego produkcji. Bardzo trafną inicjatywą, propagującą narciarstwo, było ustanowienie własnych medali za zwycięstwo w „Biegu Zjezdnym”. Te zawody były pierwszymi poza Zakopanem, urządzonymi przez „Sokoła” zawodami narciarskimi, przyczyniającymi się w istotny sposób do rozwoju narciarstwa Małopolski zachodniej. Wszystko to udało się osiągnąć dzięki pracy, otwartości na świat oraz zaangażowaniu się i nieprzeciętnej aktywności mieszkańców tu ludzi.

Słowa kluczowe: narciarstwo, rozwój, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Jordanowie.

* Dr nauk o kulturze fizycznej, dyrektor Zespołu Szkół w Zawoi Wilcznej.

1. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest krótki zarys dziejów „gniazda sokolego” w Jordanowie (powiat suski, województwo małopolskie), ze szczególnym uwzględnieniem narciarstwa, które stanowiło trzon działalności sportowej tego gniazda w okresie międzywojennym. Już tylko nieliczni mieszkańcy Jordanowa pamiętają tamte czasy istnienia „Sokoła”¹ w swoim mieście². Jak wiadomo, działalność tej sportowo-patriotycznej organizacji w Polsce nieformalnie została zakończona z dniem wybuchu II wojny światowej. Formalnie, władze zakazały działalności temu Towarzystwu na mocy decyzji administracyjnej w dniu 13 października 1949 roku, przeprowadzając jego całkowitą likwidację³.

Ci natomiast, którzy z oczywistych względów nie mogą tamtych lat pamiętać, powinni zapoznać się z historią tej organizacji, z ideami jakie głosiła, z działalnością jaką prowadziła w swojej „małej ojczyźnie”.

Dla współcześnie żyjących, organizujących życie kulturalne, tworzących różne towarzystwa społeczne, oświatowe czy też sportowe, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” może być wzorem filantropii i bezinteresowności w działaniu małych grup społeczności lokalnej. Biorąc tylko liczbę czynnych członków „gniazda sokolego” w Jordanowie do ogólnej liczby mieszkańców (np. w 1900 roku ponad 5% mieszkańców było „sokołami”), nie można marginalnie traktować tej organizacji w dziejach miasta, lecz przeciwnie, należy przywrócić jej odpowiednią pozycję i rangę⁴.

Aby to uczynić, choćby tylko w zarysie, przy braku jakiegokolwiek syntezy działalności gniazda jordanowskiego na polu narciarstwa, oprzeć się mogłem jedynie na źródłach słownych, osobowych, opracowaniach i źródłach drukowanych. Przy odtwarzaniu dziejów „Sokoła” jordanowskiego bardzo pomocne okazały się czasopisma, takie jak: „Przewodnik Gimnastyczny «Sokół»”, „Przegląd Sokoli”, „Przegląd Sportowy”, „Gazeta Podhalańska” czy „Echo Jordanowa”.

¹ Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” powstało 7 lutego 1867 roku we Lwowie i przekształciło się w pierwsze polskie stowarzyszenie gimnastyczne, przyjmując jako dewizę „Mens sana in corpore sano”. Rozwijał działalność kulturalno-oświatową, towarzyską, patriotyczno-narodową, szkoleniową itd.

² Zob. www.odleglosci.pl/mapa,polski,Jordanow

³ Zob. K. Toporowicz, *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w latach 1867–1947. Z okazji 150-lecia*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1993, t. XXXVII, nr 4, s. 54–55 oraz M. Ponczek, T. Drozdek-Małołepsza, E. Małołepszy, *Działalność narodowa, społeczno-polityczna TG „Sokół” w latach 1867–1997 (zarys problematyki)*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Seria: Kultura Fizyczna”, z. 3, red. J. Rodziewicz i E. Małołepszy, Częstochowa 2000, s. 9–21.

⁴ „Przewodnik Ginastyczny «Sokół»” [dalej: „PGS”], Lwów 1901, nr 10, s. 96–97.

Dla lepszego zobrazowania i zrozumienia jego działalności wydawało mi się koniecznym nakreślenie krótkiego rysu historycznego miasta, ze szczególnym naciskiem na lata bezpośrednio poprzedzające powstanie tej organizacji.

2. Kilka słów o historii miasta do pierwszej połowy XIX wieku

Nazwa miasta – Jordanów pochodzi od nazwiska swego założyciela, Wawrzyńca Spytka Jordana, który w roku 1564 otrzymał od ówczesnego króla Polski – Zygmunta Augusta przywilej lokacyjny, aby na swoich włościach we wsi Malejowa zbudować miasto. Zostało ono lokowane, na tak zwanym „surowym korzeniu”.

Sam założyciel był osobą bardzo zamożną i dobrze wykształconą. Pochodził z zacnego rodu magnackiego Jordanów, herbu Trąby. Piastował ważne urzędy państwowe w owych czasach, między innymi był: starostą przemyskim, kamionackim i czchowskim, wojewodą krakowskim i sandomierskim, kasztelanem krakowskim, senatorem na sejm.

Szczególnym jest to, że Jordanów był miastem prywatnym przez większość swoich dziejów i chociaż różnie toczyły się jego losy, to trzeba przyznać, że się rozwijało. Szybko wybudowano kościół, powołano szkołę parafialną oraz wybudowano szpital św. Wawrzyńca. Przywileje nadane miastu przez królów polskich, pozwalały żyć jego mieszkańcom z handlu, dużych jarmarków i uprawy roli.

Stan taki, przerywany różnymi klęskami, czy też żywiołami, trwał do roku 1772, kiedy to Austria wcieliła Ziemię Jordanowską do monarchii. Miasto znacznie podupadło, utraciło prawie charakter miejski. Nigdy jednak nie utraciło swoich praw miejskich, jak choćby niedaleka Lanckorona, czy też Krościenko. Warty podkreślenia jest fakt, iż jest najstarszym miastem w powiecie suskim. Przyjmując za początek istnienia Makowa Podhalańskiego datę 1378 rok, trzeba pamiętać, że jest to data pierwszej wzmianki o takowej wsi. W latach czterdziestych dziewiętnastego stulecia dopiero zaczęto zaliczać Maków do miasteczek. Brakuje jednak dokładnej daty nadania mu praw miejskich⁵. Sucha Beskidzka natomiast otrzymała prawa miejskie w 1839 roku⁶.

Jak wynika z powyżej przytoczonych faktów – Jordanów jest prawie czterysta lat starszym miastem niż pozostałe miasta w powiecie⁷.

W początkowym okresie panowania Austrii utworzono cyrkuł wielicki, następnie myślenicki, obejmujący obok Jordanowa również Wadowice, Suchą Be-

⁵ *Maków Podhalański*, red. L. Mrocza, Kraków 1978, s. 58.

⁶ *Ziemia Suska*, red. F. Kiryk, Kraków 1966, s. 40.

⁷ Źródło: www.jordanow.pl

skidzką, Rabkę, Żywiec, Maków Podhalański. Kolejne reformy systemu administracyjnego (szczególnie te, po klęsce Austrii pod Sadową w 1866 roku) spowodowały, że cała Galicja uzyskała daleko idącą autonomię, a interesujący nas obszar terytorialny wszedł w skład powołanego powiatu myślenickiego. W powiatach funkcjonowały, jako organ samorządu lokalnego, rady powiatowe wybierane na tej samej zasadzie co sejm, z marszałkami powiatowymi na czele (zatwierdzanymi przez cesarza). Językiem urzędowym był język polski. Władza w Galicji należała do arystokracji polskiej, i to na wszystkich szczeblach, od namiestnika Galicji i marszałka krajowego po starostów i marszałków powiatowych⁸.

Nastąpiło w tym okresie znaczne ożywienie życia ekonomicznego i gospodarczego, co nie ominęło również Jordanowa. Sami mieszkańcy miasta zaczęli organizować się w różnego rodzaju organizacjach i stowarzyszeniach.

Działa już dwuklasowa szkoła ludowa. W 1885 roku założono Ochotniczą Straż Pożarną Miasta Jordanów. Prowadzi swoją kancelarię notarialną (pierwszą na tym terenie) Antoni Kurlata⁹. W roku 1900 powstaje Towarzystwo Zaliczkowe „Praca i Oszczędność”. Mają tu swoje siedziby: sąd powiatowy, urząd pocztowy i telegraficzny, prowadzi praktykę lekarską lekarz miejski.

3. Początki gniazda „Sokoła”

Gniazdo Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Jordanowie powstało w 1896 roku i należało do Polskich Związkowych Towarzystw Gimnastycznych Sokolich w Austrii. Było to najstarsze gniazdo w obecnym powiecie suskim. Fakt ten nie może dziwić, gdyż Jordanów położony na skrzyżowaniu historycznych traktów handlowych z Myślenic w kierunku Orawy i na Węgry (tzw. trakt solny) oraz z Żywca do Nowego Sącza wymuszał ruchliwość mieszkańców tego małego galicyjskiego miasteczka. W pobliżu Jordanowa (tj. przez Naprawę i Skomielną Białą) biegła najważniejsza droga z Krakowa do Zakopanego, przez Myślenice i Nowy Targ (dzisiejsza „zakopianka”). To właśnie te miasta i związki mieszkańców Jordanowa z ich mieszkańcami (tak kulturalne, jak i gospodarcze) wpływały i oddziaływały na życie jordanowian. Niewątpliwie bardzo duże znaczenie w tym względzie miało otwarcie linii kolejowej Żywiec–Chabówka w 1888 roku. Rozwój kontaktów międzyludzkich właśnie w tym kierunku geograficznym nie mógł także pozostać bez wpływu na kształt i charakter działalności sportowej. Istniejące gniazda „Sokoła” w Nowym Targu (rok zało-

⁸ W. Krygowski, *Dzieje Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego*, Warszawa – Kraków 1988, s. 9–10.

⁹ F. Zięcia, *Niezapomniani założyciele i działacze Banku Spółdzielczego w Makowie Podhalańskim*, [w:] *Ocalmy od zapomnienia*, praca zbiorowa pod kierunkiem E. Parnowskiej, J. Mydlarza, Warszawa – Rembertów 1995, s. 309.

żenia 1893) oraz w Myślenicach i Zakopanem (1894 rok) miały oczywisty wpływ na założenie takowego w Jordanowie. Nie bez znaczenia był „emanujący aktywnością” wpływ „Sokoła” krakowskiego, pierwszego w Galicji Zachodniej gniazda, założonego w 1885.

Początki były trudne, jak zresztą większości takich organizacji w biednych galicyjskich miasteczkach. Nie wiem, czy pierwsze cztery lata działalności gniazda są słabo udokumentowane, czy też gniazdo słabo rozwijało się lub nie miało odpowiedniego kronikarza, ale nie udało mi się dotrzeć do jakichkolwiek „wieści” z tego okresu.

W każdym bądź razie, gniazdo jordanowskie liczyło w 1900 roku 65 członków, w tym 19 umundurowanych¹⁰. Majątek czysty gniazda w tym roku wynosił 1045 koron reńskich. Przychód za ten rok wynosił 634 kor., a rozchód 786 kor. W roku 1912 majątek wzrósł do kwoty 3180 kor., a sam przychód wyniósł 3753 koron¹¹. Jak wynika z powyższych wyliczeń majątek gniazda wzrastał, a to jest oznaką prężnej działalności.

W roku 1902 Wysoki Sejm z siedzibą we Lwowie przyznał subwencję pieniężną „[...] dla polskich i ruskich Towarzystw sokolich w kwocie 4000 kor. [...]”. Gniazdo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Jordanowie otrzymało kwotę w wysokości 50 kor., po uprzednich staraniach o takową subwencję nawet u posłów sejmowych.

W tymże roku, 6 kwietnia w Krakowie na posiedzeniu Wydziału I Okręgu wybrano d. Dygulskiego z Jordanowa na skarbnika Wydziału. Ten fakt świadczy również o aktywności druhów jordanowskich, bo wybierano ich do władz na wyższym szczeblu Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Przed I wojną światową „Sokół” w Jordanowie organizacyjnie należał do Okręgu I, a w ramach tego okręgu do VII Dzielnicy, z siedzibą w Nowym Targu, gdzie należał między innymi „Sokół” z Makowa, Mszany Dolnej i Zakopanego¹².

4. Działalność sokoła na niwie narciarskiej

Podstawową działalnością wszystkich gniazd sokolich było prowadzenie ćwiczeń gimnastycznych. Również w Jordanowie prowadzono takie ćwiczenia i w początkowych latach ćwiczyli tylko członkowie „Sokoła”, trzy razy w tygodniu, w przeciętnej liczbie 9 druhów. W roku 1907 (przy ogólnej liczbie sokołów 66) ćwiczyło 12 druhów, w tym 8 mężczyzn i 3 kobiety. W ćwiczeniach

¹⁰ „PGS”, Lwów 1901, nr 10, s. 96.

¹¹ „PGS”, Lwów 1913, nr 10, s. 85.

¹² Zob. np. „Przegląd Sokoli”, [dalej: „PS”], Kraków 1909, nr 18, s. 6.

brali już udział uczniowie szkół ludowych, w liczbie 86, w tym 12 członków towarzystwa. Lekcje gimnastyki dla uczniów były bezpłatne. Odbывwały się również lekcje dla uczniów prywatnych dwa razy tygodniowo, z udziałem przeciętnie 12 ćwiczących. Zajęcia dla dorosłych druhow odbywały się przez 4 godziny w tygodniu. „Sokół” w Jordanowie posiadał własną kręgielnię. Wszystkie zajęcia prowadzone były przez odpowiednio przeszkolonego druha – członka Grona Nauczycielskiego¹³. Aby móc prowadzić ćwiczenia gimnastyczne w sokole należało ukończyć kurs gimnastyczny i taki właśnie ukończył np. naczelnik gniazda jordanowskiego Ludwik Pietrzak¹⁴.

Współpraca gniazda jordanowskiego z sąsiednimi gniazdami układała się bardzo dobrze. Najczęściej odwiedzali pobliski Maków¹⁵ (dzisiaj Maków Podhalański)¹⁶, Suchą (dzisiaj Sucha Beskidzka)¹⁷ oraz Nowy Targ.

Gromadzili fundusze na budowę własnej sokołni, np. przez organizowanie wielkiego festynu, połączonego z popisami gimnastycznymi w Rabce, w sierpniu 1910 roku. Fundusz ten na koniec 1912 roku wynosił 2580 koron. Mimo wysiłków wkładanych w gromadzenie pieniędzy na budowę własnej siedziby, sokołom jordanowskim nigdy nie udało się jej wybudować. Wynajmowali od 1900 roku do własnej działalności pomieszczenia na I piętrze budynku Towarzystwa Zaliczkowego „Praca i Oszczędność”¹⁸. Obecnie w tym miejscu mieści się siedziba Banku Spółdzielczego (Rynek 44). Nie wiadomo, co się stało z tym funduszem, bo zabrakło corocznego sprawozdania za 1913 rok, które należało przesałać do siedziby Okręgu¹⁹. W następnym roku zaś wybuchła I wojna światowa.

Po zakończeniu I wojny światowej „Sokół” w Jordanowie odrodził się. W Polsce międzywojennej należał do Dzielnicy Krakowskiej, a w ramach tej dzielnicy do Okręgu XII, do którego wchodziły sąsiednie gniazda: Maków Podhalański, Wadowice, Myślenice, Nowy Targ, Zakopane, itd.²⁰

W nowej powojennej rzeczywistości sokolanie dalej uprawiali ćwiczenia gimnastyczne, urządzali zloty i popisy gimnastyczne oraz prowadzili działalność kulturalno-patriotyczną, ale przede wszystkim zajęli się propagowaniem narciarstwa.

¹³ „PGS”, Lwów 1908, nr 7, s. 84.

¹⁴ „PS”, Kraków 1911, nr 10, s. 52.

¹⁵ „PS”, Kraków 1909, nr 3, s. 4.

¹⁶ „PS”, Kraków 1911, nr 8, s. 64.

¹⁷ „PS”, Kraków 1910, nr 18, s. 7.

¹⁸ Była to druga siedziba jordanowskiego „Sokoła”. Pierwsza mieściła się w zajezdzie pożydowski, przy ulicy Kolejowej. Na podstawie zdjęć i relacji ustnej kustosa Izby Historii Miasta Jordanów oraz długoletniego prezesa Towarzystwa Miłośników Ziemi Jordanowskiej Józefa Kołodzieja.

¹⁹ „PS”, Kraków 1914, nr 5–6, s. 14.

²⁰ A. Nowakowski, *Zarys dziejów wadowickiego „Sokoła” (1887–1997)*, [w:] *130 lat Sokolstwa Polskiego*, red. A. Łopata, Kraków 1997, s. 123.

Rozwój narciarstwa w Jordanowie zapoczątkowany był przez członków tujejszego „Sokoła”, a w szczególności przez grupę absolwentów Państwowego Gimnazjum im. S. Goszczyńskiego w Nowym Targu, a trzeba pamiętać, że w stolicy Podhala (jakim był i jest Nowy Targ) moda na „łyżwowanie” zakorzeniła się już w XIX w. To właśnie uczniowie tej szkoły budują pierwszą prowizoryczną skocznnię i organizują pierwsze zawody narciarskie w Jordanowie. Ta pierwsza skocznia dawała możliwość osiągnięcia skoków o długości do 10 m.

W 1926 roku założono w gnieździe jordanowskim sekcję narciarską. Datę powstania zorganizowanych struktur narciarskich w tym prywatnym mieście ustalono na podstawie artykułu zawartego w „Przeglądzie Gimnastycznym Sokół” z 1926 roku, w którym odnotowano, że „[...] za przykładem «Sokoła» zakopiańskiego powstały sekcje narciarskie m.in. w Bielsku, Nowym Targu, Żywcu, Jordanowie, Lwowie, Warszawie i Poznaniu [...]”²¹. W następnym roku, przy gnieździe jordanowskim utworzony zostaje Oddział Narciarski – ON „Sokół” Jordanów (ONS), bowiem od tego roku należał do Polskiego Związku Narciarskiego²². Prezesem tego oddziału został Karol Mirek – bezsprzeczny inicjator i twórca narciarstwa w Jordanowie. W 1928 roku narciarze sokoli organizują pierwsze większe zawody narciarskie – Mistrzostwa Jordanowa. Były to zawody otwarte dla wszystkich narciarzy, z różnych klubów i organizacji sportowych z całej Polski. Ich przeprowadzenie było pretekstem do wybudowania nowej, już stałej skoczni narciarskiej. Umiejscowiona była na stokach Majerzówki. Podczas konkursu skoków Zygmunt Rajski (SNTS „Wisła”) skokiem na odległość 24 m, ustanowił rekord tego obiektu. W zawodach tych startowało około 50 narciarzy z Jordanowa – a wyniki osiągnięte wróżyły doskonałą przyszłość Oddziałowi²³. Również w roku 1929 ON gniazda jordanowskiego zorganizował zawody narciarskie, o których randze i bardzo dobrej organizacji świadczy zachowany medal. Na jednej stronie medalu wybity jest sokół, na drugiej zaś napis „II BIEG ZJEZDNY JORDANÓW 1929”²⁴. Na podstawie właśnie tej treści napisu z medalu, wnioskujemy, że bieg zjazdowy rozegrany został po raz pierwszy w 1928 roku.

W 1930 roku wybudowano trzecią z kolei – jeszcze większą skocznnię narciarską na stokach Hajdówki. Można było na niej wykonać skoki do 50 metrów. Wszystkie wysiłki związane z jej budową spoczęły na barkach wspomnianego wyżej prezesa Oddziału Narciarskiego „Sokoła” jordanowskiego K. Mirka. „Zu-

²¹ Z. Pawluczuk, W. Niedźwiedz, *Z tradycji Sportowych Sokolstwa Polskiego*, [w:] *Z dziejów Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”*, praca zbiorowa pod redakcją Z. Pawluczuka, Gdańsk 1996, s. 188 lub „PGS”, 1926, nr 1, s. 22–23.

²² *Narciarstwo w powiecie makowskim*, „GP” 1930, nr 12, s. 8.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Wizerunek medalu przedstawiony jest w książce P. Matejki. Zob. P. Matejko, *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”*. Gniazda: Jordanów, Sucha, Maków, Kraków 2001.

pełnie sam bez żadnej pomocy zbudował skocznnię narciarską z subwencji Gminy Jordanowa, Komitetu Powiatowego UWF i PW, z „Sokoła” oraz dobrowolnych składek i ofiar obywatelstwa [...]”²⁵. Samodzielnie podjął się również organizacji i przeprowadzenia zawodów o Mistrzostwo Jordanowa w 1930 roku, wykorzystując swoje zdolności organizacyjne, gdyż były już odczuwalne skutki kryzysu gospodarczego. Poza zdolnościami organizacyjnymi prezes jordanowskiego ON „Sokoła” posiadał również zacięcie sportowe. Uprawiał czynnie narciarstwo – biegi narciarskie i zjazdowe. Był także skoczkiem narciarskim.

„Przegląd Sportowy” z 1 marca 1930 roku w artykule *Na stokach Beskidu. Mistrzostwo narciarskie Jordanowa* donosił, iż zawody narciarskie rozegrane 25 lutego „[...] o puchar, dawne mistrzostwa Jordanowa [...]” zbiegły się z poświęceniem skoczni narciarskiej, dzięki „niezmordowanej pracy p. Karola Mirka wystawionej [...]”²⁶. Skupiły one na starcie całą czołówkę narciarską kraju, z braćmi Władysławem i Janem Berychami, Zygmuntem Rayskim, Tadeuszem Myszkowskim, Józefem Chramcem, Tadeuszem Dawidkiem, Tadeuszem Zaydelem, rozpoczynającymi swoją karierę narciarską braćmi Stanisławem i Andrzejem Marusarzami oraz najlepszą narciarką okresu międzywojennego Bronisławą Staszek-Polankową. Rozegrano wtedy biegi pań na odległość 4 km oraz bieg główny mężczyzn i juniorów na dystansie 12 km, a także oficjalnie zainaugurowano konkurs skoków na nowym obiekcie sportowym, który podzielono na konkurs do „zawodów złożonych i indywidualnych”. Mistrzostwo Jordanowa zdobył Z. Rajski („Wisła” Nowy Targ), który zdobył 231 pkt. w tzw. zawodach złożonych, na które składały się skoki i bieg 12 km. Wicemistrzostwo przypadło W. Berychowi („Strzelec” Zakopane), a trzecie Józefowi Chramcowi, także ze „Strzelca” Zakopane. Ciekawostką tych zawodów było to, że junior Stanisław Marusarz (SN PTT Zakopane) oddał dwa najdłuższe skoki spośród wszystkich startujących zawodników – 26 i 25,5 m, zapowiadając tym samym przyszłą piękną karierę narciarską. Za pewną niespodziankę należy uznać start B. Staszek-Polankowej, która biegła na nartach turystycznych poza konkursem, uzyskując czas gorszy tylko o 3 sekundy od Janiny Skowrońskiej z „Wisły” Nowy Targ, która za niesportowe zachowanie na trasie biegu została ostatecznie zdyskwalifikowana. Zwycięstwo przyznano zawodniczce Z. Stopkównie (SN PTTK Zakopane), która osiągnęła czas o blisko 1 minutę gorszy od tych dwóch wspomnianych zawodniczek²⁷. Były to największe zawody sportowe jakie rozgrywa-

²⁵ Ibidem, s. 8.

²⁶ *Na stokach Beskidu. Mistrzostwo narciarskie Jordanowa*, „Przegląd Sportowy” 1930, nr 18, s. 2.

²⁷ Ibidem.

no w Jordanowie do 1930 roku, którego echo odbiło się nawet w ogólnopolskiej prasie sportowej, do jakich należy zaliczyć „Przegląd Sportowy”²⁸.

W celu propagowania walorów wypoczynkowych, turystycznych i narciarskich Jordanowa powstała we wrześniu 1928 roku specjalna komisja – komitet letniskowy, do którego powołano m.in.: burmistrza miasta Józefa Kukłę, dr. Aleksandra Spławińskiego²⁹, dyr. Tokarczyka oraz Karola Mirka – (akademika)³⁰. Mirek jako członek komisji klimatycznej mógł pozyskiwać sponsorów i przekonywać lokalną władzę do swoich projektów. Miał też możliwości skorzystania z bardzo dobrej współpracy, jaka wytworzyła się pomiędzy „Sokołem” a powstałym w 1924 roku Prywatnym Miejskim Seminarium Nauczycielskim³¹, którego pierwsze próby założenia sięgają 1910 roku.³² Szkoła przez pierwsze lata swojej działalności korzystała z sal na pierwszym piętrze wynajmowanych w gmachu Kasy Zaliczkowej „Praca i Oszczędność”, gdzie również miał swoją siedzibę „Sokół”³³. Ponadto od „Sokoła” wypożyczano sprzęt sportowy do nauki wychowania fizycznego, korzystano z sokolego boiska sportowego przy ulicy Kolejowej, korzystano z pomocy sokolich nauczycieli gimnastyki, gdyż szkoła nie posiadała swojej sali gimnastycznej³⁴. W szkole powołano kółko sportowe, które w okresie zimowym przede wszystkim zajmowało się saneczkarstwem i narciarstwem. W ramach koła zarówno latem, jak i zimą urządzano szereg wycieczek turystycznych, naukowych, krajoznawczych. Wycieczki narciarskie urządzano w najbliższe okolice Jordanowa, krótsze – jednodniowe np. na Luboń lub Przykiec, dwudniowe na Policę i Babią Górę³⁵. Zimą większość lekcji wychowania fizycznego odbywała się na nartach, gdyż większość uczniów je posiadała³⁶. Uczniowie mogli je nabywać w Jordanowie, gdyż Cech Rzemiosł je

²⁸ Wyniki zawodów rozegranych 15 lutego 1930 roku w Jordanowie zamieszczono w „Przeglądzie Sportowym” z dnia 1 marca 1930 roku, nr 18, s. 2.

²⁹ Dr Aleksander Spławiński – adwokat w sądzie powiatowym Jordanowa, aktywny działacz społeczny, przewodniczący Komisji Letniskowej, założyciel koła PTT w Jordanowie, oddany członek miejscowego „Sokoła”. Zob. np. M. Michałowicz-Kubal, *Jordanów i okolice*, Jordanów 2000, s. 29.

³⁰ Archiwum Państwowe w Krakowie Oddział w Nowym Targu (APNT), Dział Biblioteczny, „Gazeta Podhalańska” (dalej: „GP”) 1928, nr 40, s. 11.

³¹ Zob. www.zskjordanow.iap.pl/historia.htm.

³² M. Sutor, *Pro Memoria. Z kart historii Liceum Ogólnokształcącego w Jordanowie*, Jordanów 2006., s. 7.

³³ Kasa Zaliczkowa „Praca i Oszczędność” wybudowała swoją siedzibę w 1900 roku. Wynajmowała I piętro dla TG „Sokół” i była to druga siedziba jordanowskiego gniazda. Zob. np.: A. Wiecheć, *Dzieje gniazd sokolich w obecnym powiecie suskim*, Wadowice 2001, s. 64; lub M. Sutor, *Pro Memoria...*, s. 11.

³⁴ A. Walas, *Z dziejów Szkoły Średniej 1926–1966*, Jordanów 1966, s. 14.

³⁵ M. Sutor, *Pro Memoria...*, s. 45.

³⁶ *Ibidem*, s. 35–36.

wyrabiał, ale najlepsze pochodziły od Stanisława Żeglenia, który podjął się produkcji nart do biegów, skoków i zjazdów. Prawdopodobnie wyposażał w nie także uczniów miejscowej szkoły, a także „Sokół” prowadził wypożyczalnię sprzętu sportowego przy ulicy Kolejowej³⁷.

W roku szkolnym 1933/1934 koło sportowe pod opieką Heleny Jursiównej, nauczycielki wychowania fizycznego, zorganizowało m.in. dwie wycieczki narciarskie na akademickie zawody do Łętowni i Rabki. W dniach 17–18 lutego odbyły się w Jordanowie biegi narciarskie z Lubonia (dla seniorów) i ze Skomielnej (dla juniorów). Niestety nie udało się przeprowadzić planowanych zawodów w skokach narciarskich i slalomie z powodu złych warunków śniegowych, o czym informowano w protokole z konferencji powizytacyjnej, jaką przeprowadziło Kuratorium Oświaty w Krakowie w dniu 10.03.1934 roku w Miejskich Zakładach Naukowych Koedukacyjnych w Jordanowie (bo tak od 1932 roku nazywało się dawne Seminarium Nauczycielskie). W szkole działały dwie drużyny harcerskie: męska i żeńska, które wspierało Koło Przyjaciół Harcerstwa, prowadzone przez ks. Franciszka Pająka.

Organizowaniem wycieczek zajmował się w Jordanowie także Władysław Kawiak, zamiłowany geograf, który prowadził młodzież po górach okalających miasto, od Gorców po Babią Górę³⁸.

Działacze miejscowego „Sokoła” zdawali sobie doskonale sprawę, że rozwój narciarstwa, w powiązaniu z rozbudową bazy sportowej, przyniesie konkretne korzyści dla lokalnego społeczeństwa, gdyż w okresie 1921–1939 Jordanów stawał się miejscem wypoczynku zarówno letniego, jak i zimowego. W przewodniku *Lato na letnisku w dorzeczu Skawy* z roku 1937 czytamy: „Jordanów – letnisko położone na grzbiecie wzgórza nad rzeką Skawą. Stacja kolejowa i autobusowa w/m. odległość około 2 km. Dojazd dorożką. Kąpiel w Skawie. Sezon letni i zimowy. Frekwencja około 1000 osób (tzn. przebywających w mieście przynajmniej dwa tygodnie, bez przejezdnych turystów). [...] Apropozycja zorganizowana. Tereny narciarskie”. Natomiast w przewodniku *Zimowiska w województwie krakowskim* czytamy, że Jordanów liczy „3200 mieszkańców, frekwencja osób najmniej dwa tygodnie zamieszkałych w sezonie zimowym 300, tereny narciarskie: ćwiczebne na okolicznych wzgórzach, dla zaawansowanych Przykiec, Hajdówka. Kursy narciarskie urządza „Sokół” po kosztach własnych. Urządzenia sportowe: skocznia obok stacji kolejowej, tereny saneczkowe Przykiec, Hajdówka”³⁹.

³⁷ A. Wiecheć, *Dzieje...*, s. 66.

³⁸ Wspomnienia Władysława Majeranowskiego „Jordanów w okresie międzywojennym”, maszynopis przechowywany w Izbie Historii Miasta Jordanów.

³⁹ *Zimowiska w województwie krakowskim*, Kraków 1937.

Działania członków jordanowskiego „Sokoła” na niwie narciarskiej odznaczały się wielotorowością, gdyż uprawiano turystkę narciarską, rozwijano bazę sportową, prowadzono kursy narciarskie, a nade wszystko urządzano i brano udział w narciarskich zawodach sportowych. Zawodnicy z jordanowskiego gniazda uczestniczyli w najważniejszych narciarskich imprezach krajowych, a także sami je organizowali. Przykładem są zawody rozegrane w 1932 roku na stokach Majerzówki i Hajnówki. Były to zawody narciarskie o tytuł Mistrza Polski PTG „Sokół”⁴⁰. Przeprowadzono je w dniach 20 i 21 lutego przy udziale 34 zawodników, w tym pięciu kobiet. W pierwszym dniu zawodów rozegrano bieg pań na dystansie 6 km i bieg panów na 12 km, przy bardzo niesprzyjających warunkach atmosferycznych, bowiem mocno sypał śnieg i była silna zawierucha. Miało to wpływ na osiągane rezultaty. W biegu druhen wygrała Bronisława Staszczel-Polankowa z ONS Zakopane, przed swoją klubową koleżanką Zofią Lorencówną i Janiną Grnyo z gniazda żywieckiego. W biegu mężczyzn wzięło udział 23 zawodników. Konkurencję tą wygrał Edward Nowacki z czasem 55 min. 23 s., przed Franciszkiem Mrowcą z czasem 56 min. 7 s. (ONS Zakopane) oraz Janem Krauzowiczem z gniazda Nowy Targ. W pierwszej dziesiątce tych zawodów znalazło się aż ośmiu zawodników z Zakopanego i dwóch z Nowego Targu. Zawodnicy z gniazda jordanowskiego zajęli dalsze lokaty.

W drugim dniu rozegrano konkurs skoków, którego wyniki zaliczano do klasyfikacji indywidualnej i do kombinacji norweskiej. W tej konkurencji wygrał także zawodnik zakopiańskiego „Sokoła”, co nie było niespodzianką. Otóż startował wówczas jeden z najlepszych polskich skoczków Roman Serafin, który był dobrze dysponowany i zwyciężył z notą 18,187 pkt. Natomiast w kombinacji norweskiej zwycięstwo przypadło Franciszkowi Mrowcy, który tym sposobem został Narciarskim Mistrzem Polski Związku Sokolego.

Rozegrano jeszcze bieg zjazdowy o długości 1500 m, podczas którego zawodnicy musieli pokonać barierę o wysokości 1,60 m, tunel, którego długość wynosiła 7 m, a jego wysokość nie przekraczała 1 m oraz wykonać skok z małej skoczni. Tutaj także zwyciężyli goście z Zakopanego. Na zakończenie wspomnianych zawodów rozegrano bieg juniorów („młodzieży sokolej”) na dystansie 3 km. Największym sukcesem jordanowskich narciarzy podczas tych zawodów były właśnie zwycięstwa młodzieży sokolej. W kategorii młodzików zwyciężył Jan Kwak, drugim był Zdzisław Knysz, a trzecim – Adolf Urbański⁴¹.

Zawody te były sprawdzianem organizacyjnym całego tutejszego gniazda sokolego. W ich organizację zaangażowani byli również władarze miasta.

⁴⁰ Zawody o tytuł mistrza sokolstwa polskiego w Jordanowie w 1932 r. Dokładne wyniki z tych zawodów zamieszczone są w „PGS” 1932, nr 3, s. 28.

⁴¹ Ibidem.

„Gniazdo Jordanów, które pod przewodnictwem swego prezesa, druha Białońskiego, pełniło obowiązki gospodarza, zgotowało przybyłym na zawody druhom i druhnom serdeczne i gościnne przyjęcie”⁴². Brała w nich udział cała czołówka najlepszych zawodników sokolich w sportach zimowych z Polski. Jak dodaje sprawozdawca: „Podczas tych zawodów panował bardzo wesoły nastrój, do czego przyczyniło się w dużej mierze karne zachowanie się zawodników”⁴³.

Według *Wykazu sokolich obozów i imprez zimowych na sezon 1936/37*, podanego przez Centralny Referat Sportowo-Turystyczny (Kraków, ul. J. Piłsudskiego nr 27) przy Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, gniazdo jordanowskie było współodpowiedzialne za przeprowadzenie i uczestnictwo w pięciu imprezach narciarskich. I tak, w dniach 8–11 lutego 1937 roku było współorganizatorem rajdu narciarskiego na trasie: Sucha Beskidzka–Babia Góra–Lubań–Turbacz–Nowy Targ; w dniach od 13–16 lutego narciarze sokoli z Jordanowa wzięli udział w Marszu Huculskim Szlakiem II Sokolej Brygady Legionów; 20–21 lutego w Mistrzostwach V Okręgu Narciarskiego PZN (ON PZN) w Krynicy; 28 lutego zorganizowali u siebie wraz z działaczami V ON PZN „Propagandowe zawody narciarskie” – Mistrzostwa Jordanowa; zaś 13–14 marca wzięli organizacyjnie i sportowo udział w zawodach narciarskich w kombinacji alpejskiej rozgrywanych w Zakopanem⁴⁴.

W omawianym sezonie 1936/1937 narciarze ONS Jordanów osiągają wysokie rezultaty. Podczas Narciarskich Mistrzostw Polski organizowanych przez PZN (od 30 stycznia do 3 lutego) – w biegu złożonym (kombinacja norweska – bieg na 18 km i konkurs skoków) zajęli: Bronisław Mirek – 29, Franciszek Żegleń – 33, a Franciszek Pazdur – 38 miejsce⁴⁵. 6 i 7 lutego na Związkowych Sokolich Zawodach Narciarskich w Rabce, w biegu złożonym B. Mirek zajął 6 miejsce, a F. Żegleń był siódmy, zaś w otwartym konkursie skoków F. Żegleń zajął 3 miejsce, a Aleksander Pazdur był piąty. W ogólnej punktacji narciarze jordanowscy uplasowali się na następujących miejscach: 5. – B. Mirek, 7. – F. Żegleń i 8. – A. Pazdur⁴⁶.

Największy sukces sportowy, jaki kiedykolwiek osiągnęli narciarze z ONS Jordanów, w całej swej historii, przypadł również na 1937 rok. W Marszu Huculskim, rozgrywanym w Beskidach Wschodnich (w Berezowie) „[...] I miejsce w grupie PZN, a tym samym puchar przechodni oraz plaketkę zdobywa „Sokół” Jordanów, uzyskując czas łącznie ze strzelaniem 12 godz. 29 min. 42 s.”⁴⁷ W pro-

⁴² Zob. np.: A. Wiecheć, *Dzieje gniazd sokolich...*, s. 67.

⁴³ „PGS” 1932, nr 3, s. 28.

⁴⁴ „PGS” 1936, nr 11, s. 296–299.

⁴⁵ P. Matejko, op. cit., s. 94.

⁴⁶ „PGS” 1937, nr 4, s. 162–163.

⁴⁷ „PGS” 1937, nr 4, s. 161–162.

wadzonej równocześnie klasyfikacji patroli sokolich zwycięża także „Sokół” jordanowski. W nagrodę otrzymuje puchar ufundowany przez gen. Hallera – główną nagrodę ZTG „Sokół” w Polsce. W następnym roku sokoli narciarze z Jordanowa zgłosili swój udział w tym marszu, gdyż jako najlepszy „patrol cywilny”⁴⁸ w Polsce byli faworytami tej imprezy w nowym sezonie. Został on jednak zdyskwalifikowany w drugim dniu zawodów i, jak donosił w swym sprawozdaniu z tych zawodów Władysław Cyrek („Sokół” Kraków), „[...] zupełnie niesłusznie”⁴⁹. Otóż, po pierwszym dniu marszu partol ten zajmował drugie miejsce w II grupie, tuż za patrolom „Strzelca” z Zakopanego i był pierwszy spośród patroli o rodowodzie sokolim. Pozycję tę udało się utrzymać w następnym dniu, jednak przed startem na ten odcinek marszu ważono plecaki patroli zbiorowo. Ponieważ wykazały one nadwagę w stosunku do obowiązującej przepisowo wagi, zawodników dopuszczono do startu. W tym samym dniu ważono plecaki także na mecie etapu, lecz wówczas każdy z osobna. Okazało się, że jeden plecak nie posiada wymaganej wagi 5 kg, chociaż ważone wszystkie razem mają tę samą nadwagę, jak podczas ważenia porannego. Na tej podstawie zdyskwalifikowano cały zespół jordanowski. Nie pomogły odwołania od tej decyzji, a w konkluzji, wspomniany W. Cyrek odnotował „[...] całkiem jasno wskazano, że chciano się pozbyć groźnego konkurenta, który w roku ubiegłym zdobył I miejsce w grupie PZN, a tym samym nagrodę honorową przechodnią PZN, którą w ten sposób w roku 1938 zdobył Strzelec Zakopane”⁵⁰.

W roku 1938 sokoli narciarze z gniazda jordanowskiego startowali w Narciarskich Mistrzostwach Polskich. W biegu zjazdowym mężczyzn zajęli następujące pozycje: 81. Władysław Knysz, 82. Bronisław Mirek, 87. Stanisław Jarosz, 88. Zygmunt Białoński i 90. Adam Peliwo.

W 1939 roku (2 lutego) gniazdo jordanowskie zorganizowało bieg narciarski o Mistrzostwo Okręgu Krakowskiego i zawody propagandowe – sokole zawody narciarskie⁵¹.

Poza Bronisławem Mirkiem znanymi biegaczami i skoczkami narciarskimi z ON gniazda jordanowskiego byli: Aleksander Pazdur, Franciszek i Stanisław Żegleń, Stanisław Jarosz i jego dwaj bracia, Władysław Knysz, Zygmunt Białoński, Józef Białoński, Józef Skwarek. W działalności sokolej ostatnich lat okresu międzywojennego, a w szczególności w pracy oddziału narciarskiego wyróżniającymi się postaciami byli jeszcze: Aleksander Splawiński – i jego zo-

⁴⁸ Patrole cywilne to zespoły narciarskie klasyfikowane w grupie III, obejmujące wszystkie kluby narciarskie cywilne (z wyłączeniem klubów wojskowych).

⁴⁹ W. Cyrek, *Marsz „Huculskim Szlakiem”*, „PGS” 1938, nr 5, s. 206.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ P. Matejko, op. cit., s. 95.

na, ks. Ludwik Choróbski, Antoni Bulanda⁵² oraz Mieczysław Skwarek. Oddanym działaczem sokolim w Jordanowie, aż do wybuch II wojny światowej, był ówczesny Burmistrz Miasta Jordanowa dr Eustachy Szubert⁵³. To dzięki jego zaangażowaniu, głównie poprzez dotowanie finansowe, uprawiano sporty zimowe na Majerzówce – dzisiejsza Hajdówka, nawet w okresie największego kryzysu gospodarczego⁵⁴.

Stan liczebny oddziału narciarskiego w poszczególnych latach swej działalności zmieniał się. Trudno jednoznacznie określić ich liczbę. Według dziennikarza „Gazety Podhalańskiej” w 1930 roku gniazdo jordanowskie i makowskie liczyły razem około 300 narciarzy. Według zaś danych PZN, jordanowski ON „Sokoła” liczył w 1932 roku 18 członków. Dane te obejmują tylko zawodników dorosłych, czynnie uprawiających narciarstwo i opłacających składki członkowskie związku narciarskiego – zgłoszonych do zawodów organizowanych przez PZN. Ze statystyk PZN wynika, że w sezonie 1933/1934 oddział ten liczył 19 członków, w sezonach 1935/1936 i 1936/1937 – 35, natomiast w latach 1938 i w 1939 – 57⁵⁵.

W 1932 roku narciarzom z „Sokoła” przybyła lokalna konkurencja, bowiem założono w Jordanowie Oddział Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, a w ramach tego oddziału Sekcję Narciarską PTT. Narciarze z tejże konkurowali w Jordanowie i nie tylko w Jordanowie, z narciarzami o rodowodzie sokolim⁵⁶.

Reorganizacja powiatowa (Jordanów od 1924 do 1931 roku należał do powiatu makowskiego, a w następnych latach znów powrócił do powiatu myślenickiego) i wielki kryzys gospodarczy, jaki dotknął miasto, niekorzystnie wpłynęły na działalność w „Sokole”, zwłaszcza od 1933 do 1936 roku, kiedy to nie spotyka się informacji źródłowych o poczynaniach narciarzy jordanowskich, a obserwuje się znaczny spadek narciarzy przynależnych do PZN.

Narciarze sokoli z Jordanowa rozwijali kierunek sportowy w narciarstwie, konkurując z narciarzami z Zakopanego i Nowego Targu, co stanowiło o pozio-

⁵² Antoni Bulanda – od 1937 do 1939 roku nauczyciel w Prywatnym Miejskim Gimnazjum Koedukacyjnym im. Józefa Piłsudskiego w Jordanowie, działacz PTG „Sokół”.

⁵³ Dr Eustachy Szubert – w latach 1931–1939 członek grona pedagogicznego Prywatnego Miejskiego Seminarium Nauczycielskiego Koedukacyjnego i Prywatnego Miejskiego Gimnazjum Koedukacyjnego w Jordanowie, pełnił funkcję lekarza szkolnego od 1931 do 1939 i od 1945 do 1949, lekarz miejski Jordanowa, nauczyciel higieny na V roku Seminarium Nauczycielskiego. Po śmierci burmistrza Józefa Kukli pełnił obowiązki burmistrza miasta, tj. od 1933 do 1939 roku. Działacz miejscowego „Sokoła”, zaangażowany społecznie.

⁵⁴ „Echo Jordanowa”, Jordanów 2000, J.K., „Dr Eustachy Szubert – Wielce zasłużony dla Miasta Jordanowa”, nr 6, s. 7.

⁵⁵ Zob. np.: P. Matejko, op. cit., s. 92–93 lub *Sprawozdania z działalności Polskiego Związku Narciarskiego za lata 1932–39*, Kraków 1939.

⁵⁶ W. Krygowski, *Dzieje...*, s. 120.

mie tego sportu nie tylko w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”, ale w całym środowisku narciarskim Polski.

Wnioski

Omawiany okres działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Jordanowie był ważny dla rozwoju życia społeczno-kulturalnego miasta. Towarzystwo to konsolidowało elity mieszczańskie w działalności społecznej i w istotny sposób oddziaływało na infrastrukturę miasteczka i okolic.

Ruch sokoli przyczyniał się do rozwoju kultury fizycznej i sportu we wszystkich warstwach społecznych Jordanowa a w szczególności wśród młodzieży szkolnej. Ważny jest również wkład „sokołów” jordanowskich w rozwój narciarstwa w tym rejonie Beskidów. Nie można przemilczeć pionierskiego wkładu gniazda w rozbudowę lokalnej bazy narciarskiej, urządzenie zawodów wewnątrzklubowych skupiających najlepszych polskich zawodników, stworzenie wypożyczalni sprzętu narciarskiego, a nawet jego produkcji. Bardzo trafną inicjatywą propagującą narciarstwo było ustanowienie własnych medali za zwycięstwo w „Biegu Zjezdny”. Te zawody były pierwszymi poza Zakopanem, urządzonymi przez „Sokół”, zawodami narciarskimi, będącymi istotnym wkładem w rozwój narciarstwa Małopolski zachodniej. Wszystko to udało się osiągnąć dzięki pracy, otwartości na świat oraz zaangażowaniu i nieprzeciętnej aktywności mieszkających tu ludzi.

Przez prawie 50 lat, tak skrętnie pomijano wszystkie tematy związane z „Sokołem”, że prawie udało się go wymazać z ludzkiej pamięci, a już całkowicie nieznany jest dla młodych pokoleń. Niech ten artykuł będzie częścią (może załącznikiem) odrodzenia historycznego gniazda w Jordanowie. Warto nie szczędzić czasu i pokonywać trudności przy odtwarzaniu dziejów sokolich, mając w świadomości ponadczasowość czynów dokonanych przez członków tego towarzystwa, a może pokusić się nawet o reaktywowanie gniazda, tak jak stało się to chociażby w Wadowicach czy Zakopanym.

Summary

Skiing in „Sokół” Gymnastic Association in Jordanów (an Outline)

Gymnastic Society „Sokół” was formed in Jordanów in 1896 and it was the first organization of physical culture in the town. The ‘Falcon’ in Jordanów played a significant role in popularizing skiing in western Little Poland.

Key words: skiing, development, „Sokół” Gymnastic Association in Jordanów.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Krakowie Oddział w Nowym Targu (APNT). Dział Biblioteczny, „Gazeta Podhalańska”.

Archiwum PTG „Sokół” w Krakowie. Kwerenda z udziałem dh. H. Dziedzica.

II. Źródła drukowane

Sprawozdania z działalności Polskiego Związku Narciarskiego za lata 1932–39, Kraków 1939.

Wspomnienia Władysława Majeranowskiego „Jordanów w okresie międzywojennym”, maszynopis przechowywany w Izbie Historii Miasta Jordanów.

Zimowiska w województwie krakowskim, Kraków 1937.

III. Źródła internetowe

www.jordanow.pl

www.odleglosci.pl/mapa,polski,Jordanow.htm.

www.zskjordanow.iap.pl/historia.htm.

IV. Prasa

„Echo Jordanowa”, 2000.

„Gazeta Podhalańska”, 1928, 1930.

„Przegląd Sokoli”, 1909, 1910, 1911, 1914.

„Przegląd Sportowy”, 1930.

„Przewodnik Gimnastyczny «Sokół»”, 1901, 1908, 1913, 1926, 1932, 1936, 1937, 1938.

„Wychowanie Fizyczne i Sport”, 1993.

V. Relacje

Relacja ustna i udostępnione źródła ikonograficzne przez kustosza Izby Historii Miasta Jordanów oraz długoletniego prezesa Towarzystwa Miłośników Ziemi Jordanowskiej Józefa Kołodzieja.

B. Literatura

Krygowski W., *Dzieje Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego*, Warszawa – Kraków 1988.

Maków Podhalański, red. L. Mrocza, Kraków 1978.

Matejko P., *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”*. *Gdniazda: Jordanów, Sucha, Maków*, Kraków 2001.

- Michałowicz-Kubal M., *Jordanów i okolice*, Jordanów 2000.
- Nowakowski A., *Zarys dziejów wadowickiego „Sokoła” (1887–1997)*, [w:] *130 lat Sokolstwa Polskiego*, red. A. Łopata, Kraków 1997.
- Pawluczuk Z., Niedźwiedź W., *Z tradycji Sportowych Sokolstwa Polskiego*, [w:] *Z dziejów Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”*, red. Z. Pawluczuk, Gdańsk 1996.
- Ponczek M., Drozdek-Małolepsza T., Małolepszy E., *Działalność narodowa, społeczno-polityczna TG „Sokół” w latach 1867–1997 (zarys problematyki)*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Seria: Kultura Fizyczna”, z. 3, red. J. Rodziewicz i E. Małolepszy, Częstochowa 2000.
- Sutor M., *Pro Memoria. Z kart historii Liceum Ogólnokształcącego w Jordanowie*, Jordanów 2006.
- Toporowicz K., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w latach 1867–1947. Z okazji 150-lecia*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1993.
- Walas A., *Z dziejów Szkoły Średniej 1926–1966*, Jordanów 1966.
- Wiecheć A., *Dzieje gniazd sokolich w obecnym powiecie suskim*, Wadowice 2001.
- Ziemia Suska*, red. F. Kiryk, Kraków 1966.
- Zięcia F., *Niezapomniani założyciele i działacze Banku Spółdzielczego w Makowie Podhalańskim*, [w:] *Ocalmy od zapomnienia*, red. E. Parnowska, J. Mydlarz, Warszawa – Rembertów 1995.